

Genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet 2007-2013 Örebro län

www.t.lst.se

Länsstyrelsen
Örebro län
Publ. nr 2006:59

**Genomförandestrategi för
Landsbygdsprogrammet 2007-2013
i Örebro län**

© Länsstyrelsen i Örebro län
Publ nr: 2006:59
ISSN nr: 0349-4454

Dnr 600-14889-2006

Beställning

Rapporten är gratis och beställs på adressen:

Länsstyrelsen Örebro län

701 86 Örebro

Telefon: 019-19 30 00

Fax: 019-19 30 10

Ladda ner Genomförandestrategi för Örebro län från

Länsstyrelsens webbplats: www.t.lst.se

Omslagsfoto

Länsstyrelsen i Örebro län

Innehållsförteckning

1. Nulägesbeskrivning och analys av länet	5
Inledning	5
Det här är Örebro län.....	6
Landskapet i Örebro län	7
Kulturlandskapet	8
Lantbruket	8
Skogen.....	10
Näringslivet	11
Livsmedelsindustrin	13
Turism	13
Viktiga förutsättningar för livskvalitet på landsbygden.....	14
Analys av hot och möjligheter i Örebro län	15
2. Strategi, fokusområden och prioriteringar för de närmaste åren.....	17
Miljömål, jämställdhet och integration viktiga i Landsbygdsprogrammet	17
Konkurrenskraftiga företag på landsbygden	19
God miljö och ett välhävdat landskap på landsbygden	20
En god livskvalitet på landsbygden.....	21
LEADER.....	23
3. Preliminär fördelning av budgeten för 2007-2008 i Örebro län.....	24
4. Kompetensutveckling	25
5. Utvald miljö i lantbruket och skogens kollektiva värden.....	28
6. Samband med andra regionala strategier och program	29
7. Samordning, förankringsprocess och partnerskap	32
8. Uppföljning och indikatorer	32
9. Informationsåtgärder	33
10. Organisation för genomförandet av programmet.....	33
11. Utbildningar för stödmottagare.....	34

1. Nulägesbeskrivning och analys av länet

Inledning

Länsstyrelsen har fått i uppdrag av Jordbruksverket att skriva en Genomförandestrategi för Landsbygdsprogrammet som träder i kraft 2007 och gäller till och med 2013.

Genomförandestrategin för Landsbygdsprogrammet i Örebro län ska i princip gälla för hela perioden, men återkommande revisioner kommer att behövas under programperioden.

Det övergripande målet för Landsbygdsprogrammet är att främja en ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbar utveckling av landsbygden.

Landsbygdsprogrammet på nationell nivå

Varje medlemsstat inom EU har ett landsbygdsprogram som träder i kraft 2007 och gäller till och med 2013. Landsbygdsprogrammet finansieras till hälften av EU och till hälften av varje medlemsstat. I Sverige omfattar Landsbygdsprogrammet cirka 5 miljarder kronor per år. Dessa pengar fördelas till olika typer av stöd som ska stödja utvecklingen på landsbygden.

Landsbygdsprogrammet är administrativt uppdelat i tre delar, s.k. axlar. Dessutom förordas ett arbetssätt som kallas Leader. Ibland kallas Leader för axel 4.

Den nationella målsättningen för axlarna är:

Axel 1 – Förbättra konkurrenskraften för företag inom lantbruk, skogsbruk, trädgårdsnäring och livsmedelsproduktion.

Axel 2 - Förbättra miljön och landskapet på landsbygden.

Axel 3 – Förbättra utvecklingen i landsbygdsföretag och stötta en förbättrad livskvalitet på landsbygden.

Det finns två typer av stöd att söka; företagsstöd och projektstöd.

Företagsstöd kan sökas av enskilda företag på landsbygden. Företagsstöd ges till olika typer av utvecklingsinsatser som leder till att tillväxten och konkurrenskraften i företaget ökar.

Projektstöd kan sökas för olika utvecklingsinsatser som är till nytta för flera personer, företag eller organisationer. Ett projekt är avgränsat i tid och arbetsinsats och ska bedrivas utanför den ordinarie verksamheten.

Till varje ansökan om företagsstöd eller projektstöd skall en affärsplan bifogas. Affärsplanen skall innehålla en beskrivning och analys av företagets eller projektets nuvarande situation samt affärsidé, mål och strategi för dess planerade utveckling. Den ska också visa att företagets investering eller projektet leder till tillväxt på ett sätt som är miljömässigt och socialt hållbart.

Vem som kan söka stöd beror på vilket stöd det gäller. Många av stöden kan sökas av den som brukar eller bor på ett lantbruks- eller trädgårdsföretag, förädlar lantbruks- eller skogsbruksprodukter, har ett företag på landsbygden med färre än 10 anställda (s.k. mikroföretag), grupper av personer som vill utveckla en produkt eller idé som stärker utvecklingen på landsbygden. I broschyrer från Jordbruksverket och Skogsstyrelsen presenteras de olika stödformerna mer ingående.

Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen ansvarar huvudsakligen för administrationen av stöden inom axel 1 och 2 samt delvis i axel 3. Inom axel 3 kommer en del av stöden att administreras av s.k. Leaderområden. Leader är en metod att arbeta med lokal utveckling i syfte att fånga upp och förverkliga lokala idéer om hur bygden skall utvecklas. Arbetet i ett Leaderområde ledas av en lokal aktionsgrupp, LAG, med lokala representanter för ideell, offentlig och privat sektor. Jordbruksverket har ett övergripande ansvar för Landsbygdsprogrammet.

Det här är Örebro län

I Örebro län bor den 30 juni 2006 knappt 275 000 människor, vilket är 3 procent av landets befolkning. Örebro län är också till ytan ett litet län. Länets yta är 8 520 km², vilket motsvarar 2 procent av hela Sveriges landareal. Det innebär att befolkningstätheten är 32 invånare per km², vilket är betydligt mindre än Stockholms län som har 283 invånare per km², Skåne län som har 127 invånare per km² och även än Västra Götalands län som har 63 invånare per km². Det är dock mer än genomsnittet för landet, som ligger på 20 invånare per km².

Närmare hälften av länets befolkning, eller 47 procent, bor i Örebro kommun. Örebro och Kumla är de enda av länets kommuner som har ökat sin befolkning sedan 1990. Nora och Lekeberg har en jämn befolkningsutveckling som varken ökar eller minskar. Askersund och Lindesberg växte de första 5–6 åren på 1990-talet, men har sedan minskat befolkningen och ligger lägre än 1990. Länets övriga kommuner har haft en negativ befolkningsutveckling under hela perioden. Värst ser det ut för Ljusnarsberg, Hällefors och Laxå. De är dessutom de enda kommuner där andelen 65+ är större än andelen barn och tonåringar.

Många av länets kommuner har under en längre period haft en negativ befolkningsutveckling beroende på dels ett negativt inflyttningsnetto dels att det dör fler människor än det föds. Befolkningsstillväxten har överlag alltmer kommit att koncentreras till större regioner. Så kallad regionförstoring handlar om att lokala arbetsmarknader, som tidigare varit skilda från varandra, knyts samman till större regioner genom arbetspendling. I Örebro län har endast den största lokala arbetsmarknaden – den i Örebro – haft en positiv trend när det gäller befolkningsutvecklingen. Enligt SCB finns det för närvarande 87 lokala arbetsmarknader i Sverige. Gränserna för dem baseras på människors arbetspendling och i takt med att pendlingsavstånden ökar, minskar antalet lokala arbetsmarknader. Fyra av de 87 lokala arbetsmarknaderna finns i Örebro län. De är, förutom Örebro, Karlskoga, Hällefors och Ludvika (där Ljusnarsberg ingår).

I Lekeberg, Nora, Askersund, Kumla, Hallsberg och Örebro finns goda utvecklingsmöjligheter på arbetsmarknaden, det vill säga att det är förhållandevis lätt att hitta och byta arbete inom sin kompetens utan att behöva flytta. I Hällefors, Karlskoga, Laxå, Ljusnarsberg och Degerfors är det däremot svårare. Lindesberg ligger någonstans mitt emellan, men med en dragning åt goda möjligheter. I Degerfors finns det visserligen arbete, men det finns få yrken att välja på. Hallsberg har trots goda arbetsmöjligheter en negativ befolkningsutveckling. Människor vill ha både tillgång till arbete med utvecklingsmöjligheter inom arbetet och trivsel och boendemiljö. För att skapa utvecklingsmöjligheter för människor och företag i alla delar av länet är en god infrastruktur och tillgång till högre utbildning viktiga incitament.

I Örebro län bor var fjärde på landet

Det finns flera sätt att definiera tätort, landsbygd och glesbygd. Glesbygdsverket gör en indelning i områdestyper. Den bygger på tillgänglighet. Utgångspunkten är tätorter med 3 000 invånare eller fler, vilka anses kunna erbjuda en god vardaglig service och samtidigt ha en viss bredd på arbetsmarknaden. Till dessa tätorter förs även ett omland med upp till fem minuters restid. Områden som når tätorterna med 5–45 minuters bilresa kallas för tätortsnära landsbygd och områden som ligger ännu längre bort benämns glesbygd.

I Örebro län bodde 2004 drygt 73 procent av befolkningen i tätorter, knappt 27 procent i tätortsnära landsbygd och knappt 0,05 procent i glesbygd. I Lekeberg kommun finns ingen tätort som är så stor som 3 000 personer, så alla invånare bor i tätortsnära landsbygd. Omräknat i personer blir det 200 473 i tätorter, 73 317 i tätortsnära landsbygd och endast 130 personer i glesbygd. I Askersund och Lindesberg bor betydligt fler på landsbygden än i tätorter, 62 procent respektive 58 procent. I Hallsberg bor nästan lika många i tätort som i tätortsnära landsbygd. I övriga kommuner bor en mindre andel av befolkningen på landet, i Laxå 40 procent, i Degerfors 21 procent, i Hällefors 30 procent, i Ljusnarsberg 33 procent, i Örebro 18 procent, i Kumla 14 procent, i Karlskoga 5 procent och i Nora 24 procent.

Landskapet i Örebro län

Fjorton procent av landarealen i länet består av jordbruksmark. Det är mer än i landet som helhet, men mindre än i resten av södra Sverige. Ur agrar synpunkt skiljer sig de tolv kommunerna – som faktiskt ligger i sex landskap! – genom att en stor variation av naturtyper har gett skiftande förutsättningar för de areella näringarna.

Närkeslätten, som kilar in sig mellan förkastningarna har länets största sammanhängande jordbruksmark tillsammans med norra Hjälmarbygden. Omfattande avvattningsföretag under andra hälften av 1800-talet gav tydliga avtryck i natur- och kulturlandskapet. Nittio procent av våtmarken försvann. Sänkningen av Hjälmarens vattenyta med nära 1,8 meter, torrlade sjöarna Mosjön och Kvismaren och gav markägarna stora odlingsarealer. I Kvismardalen återstår idag endast rester av tidigare våtmark. Kvismaren är nu en av Sveriges viktigaste häckningsplatser för våtmarksfåglar. Också slättsjön Tysslingen och Hjälmarens grunda vikar lockar många fåglar. Vid Tysslingen stannar tusentals sångsvanar varje vår. Bland annat länsstyrelsen jobbar aktivt på att få jordbruk och fågelliv att leva sida vid sida.

Runt Hjälmarens finns ett antal större gårdar med betydande arealer som satt präge på markanvändning och bebyggelse och som utgör en parallell till Mälarens godslandskap. I den sydvästra delen med Hackvad och Viby som centralorter, präglas landskapet av drumlinor, avlånga moränåsar. Inom området finns hävdade hagmarker med gamla grova ekar där förekomsten av vedlevande insekter och svampar är stor.

Närkeslätten möter i väster Kilsbergen med stora skogsområden. Den västligaste delen domineras av bebyggelsen runt sjöarna Möckeln och Lonnen där också huvudparten av områdets jordbruksmark återfinns. Norra länsdelen är påtagligt kuperad med drag av norrlandsterräng. Bergåsar liksom vattendrag genomdrar denna del. Här finns en rikedom av sjöar och myrmarker. Myrar, berg med mera utgör en sjättedel av landytan i länet. Det är mindre än för hela riket och mindre än för övriga södra Sverige. Odlingsmarken ligger främst i dalgångarna och i anslutning till sjöar. Övervägande delen är beskogad moränmark och jordbruket spelar idag en underordnad roll. I det kuperade och skogrika Bergslagen har

brytvärda mineraler av olika slag exploaterats ända sedan förhistorisk tid, i första hand järn- och sulfidmalmer.

Askersunds- och Vätternområdet har ett småbrutet skogslandskap som kännetecknas av sprickdalar som splittras upp till en skärgård i norra Vättern. Ensamgårdar dominerar, men där finns enstaka större gårdar med stora jordbruksarealer. Bergshanteringen har varit av betydelse vid sidan om jordbruket.

Väster härom utbreder sig gränstrakterna mellan landskapen Närke och Västergötland, Tiveden utgörs till stora delar av kuperad skogsmark med ensamgårdar och mindre byar. I den nordöstra delen där den dominerande skogsmarken möter slätten utbreder sig länets största isälvsdelta (kames) som Snavlunda och Tjälvesta. Här finner man också mer koncentrerad bebyggelse som i Snavlunda.

Kulturlandskapet

Landsbygden i Örebro län har höga kulturhistoriska värden som beror på länets långa agrara historia. Länet rymmer en stor variation av landskapskaraktärer och här finns en mångfald av kulturmiljöer. Länets norra delar domineras av skogsbygd med en lång tradition av bergshantering. Här finns många fina exempel på bergslagens bebyggelsemiljöer, som bergsmansgårdar, kyrkor och industrimiljöer, exempelvis bergsmansbyn Pershyttan och gruvmiljön i Stripa. Förutom de påkostade bergsmansgårdarna präglas skogsbygden i övrigt av ensamliggande smågårdar och torp. Välbevarade trästäder med traditionell, småskalig träbebyggelse är ett annat typiskt karaktärsdrag för länet och finns i Nora, Lindesberg, Askersund, Grythyttan och Kopparberg.

Inom länet har även en lokal produktion av byggnadsmaterial haft en stor betydelse för både lokala och nationella byggnadstraditioner. Detta görs sig främst påmint i trakten kring Grythyttans skifferbrott, där skiffertak lags på såväl uthus som bostadshus.

Lantbruket

I länet finns 2 606 lantbruksföretag med minst 2 hektar åker (2005). De brukar 108 000 hektar åker eller 4 procent av Sveriges åkerareal. Trettio procent av länets jordbruksföretag finns i Örebro kommun. Länets lantbruksföretag är i genomsnitt 41,5 hektar (2005). Den tillgängliga jordbruksmarken har inte förändrats nämnvärt under den senaste 20-årsperioden. Endast i begränsad omfattning tas jordbruksmark i anspråk till tätorter och vägar.

Spannmål, vall och potatis

Odlingen är inriktad på både spannmål och vall. I länets slättområden dominerar spannmålsodlingen, medan det odlas främst vall i mellan- och skogsbygderna. I medeltal odlas i länet spannmål på halva åkerarealen, vall på en tredjedel av arealen medan trädan upptar cirka 15 procent (2005). Potatis och morötter odlas främst på mulljordarna i Kvismaren och i Västernärke. Arealen potatis har minskat med en tredjedel under de senaste 20 åren.

Spannmålsarealen har minskat ganska kraftigt under en 20-årsperiod. En stor del har ersatts med träda. Odling av oljelin fick ett uppsving under första hälften av 1990-talet men har sedan fallit tillbaka. Övriga grödor har hållit sig relativt konstanta över tid.

Den ekologiskt odlade arealen har ökat varje år sedan 1995 och var 2005 närmare 15 procent av den totala åkerarealen. Däremot har antalet Kravanslutna producenter med växtodling minskat efter 2002. Det beror på att avsättningen för ekologiskt odlade produkter har varit för liten i förhållande till kostnaden för Kravcertifiering.

Jordarten varierar över länet. I de områden där sjösänkningar gjorts så finns vidsträckta mulljordsområden, t.ex. i Kvismaren. Den intensiva odlingen de senaste hundra åren har gjort att bortodlingen av mulljorden är påtaglig. I övriga slättområden dominerar lerjordarna, medan det främst är lättare mo- och mjälajordar i skogsbygderna.

Djurgårdarna blir färre men besättningarna större

Djurhållning finns på ungefär var fjärde gård i länet. 689 företag hade nötkreatur 2005. Av dem hade 190 företag mjölkkor, 238 företag hade får, 61 företag grisar och 163 företag höns. Av länets lantbruksföretag var 41 procent inriktade på växtodling, 24 procent på husdjursskötsel, 11 procent på blandat jordbruk och 24 procent räknades som småbruk (2003).

Under 2005 var antalet mjölkkor i länet var 8 733 eller 2,2 procent av Sveriges mjölkkor. Det innebär i medeltal 45,9 mjölkkor per besättning, 0,1 procent mindre än riksgenomsnittet. I Sverige har antalet nötkreatur generellt minskat under perioden 1981 till 2005. I Örebro län har antalet nötkreatur minskat med cirka 11 500 eller 22 procent motsvarande 460 djur i genomsnitt per år. Andelen kor för mjölkproduktion har minskat med ungefär 50 procent från 1981 till 2005. Däremot har antalet kor för uppfödning av kalvar ökat från 1 100 till 4 800 under samma period, främst är det dikobesättningarna som har ökat.

Antalet får har sedan 1980-talet ökat med 20 procent vilket innebär att det har varit en svag uppgång för tackor och baggar. Antalet företag med får har också haft en liten ökning de senaste åren. Får fanns år 2005 i Örebro län vid 238 företag.

Antalet grisar har ökat med 4 000 i Örebro län sedan 1980 och var 2005 cirka 49 000. Liksom mjölkproducenterna har antalet grisproducenter snabbt minskat de senaste åren, besättningarna blir större men färre.

Generellt har antalet höns och kycklingar ökat de senaste åren. Antalet värphönsen har fördubblats de senaste 5 åren medan antalet hönsföretag har minskat. 2005 fanns närmare 177 000 värphöns varav drygt 90 procent fanns på 10 företag. År 2005 låg antalet slaktkycklingar på drygt 69 000 djur.

Antalet hästar i Örebro län har uppskattats till 9 800 varav 3 170 djur finns på jordbruk. Det finns 2 000 anläggningar med hästhållning och länet har 36 hästar per 1 000 invånare, vilket är strax ovanför riksgenomsnittet, som ligger på 31.

År 2003 var 1108 lantbruksföretag helt ägda, 280 helt arrenderade och 957 delvis arrenderade. De helt ägda hade 29 964 hektar åker, de helt arrenderade 14 619 och de delvis arrenderade 62 199 hektar åker.

Medelåldern hög bland lantbrukare

Jordbrukarnas medianålder i hela landet ligger i intervallet 50–54 år. Tjugo procent av brukarna är 65 år eller äldre och sex procent är 35 år eller yngre. Förhållandena är ungefär likadana i Örebro län, åtminstone bland dem som har lämnat in SAM-ansökan för 2006. 18 procent är 65 procent och äldre, 31 procent är 55–64 år, 45 procent är 35–54 år och 6 procent

är 34 år och yngre. Andelen företagare som är 65 år eller äldre är avsevärt högre i små än i stora företag. Troligen läggs sådana företag ned eller slås ihop med andra företag i samband med det generationsskifte som så småningom görs.

Gårdsarealen ligger över medel

Av 2 606 företag har 75 procent 2,1–50 hektar åker, 15 procent har 50,1–100 hektar åker och 10 procent av företagen har över 100 hektar åker. Det är alltså endast en fjärdedel av länets lantbruksföretag som har 50 hektar eller mera, medan en betydligt större andel – 35 procent – har 10 hektar eller mindre. Medelarealen i Örebro län var 41,5 hektar åker under 2005. Genomsnittsarealen sjönk i Sam-ansökningar när gårdsstödet infördes 2005 och även små hästgårdar kunde få stöd. 2004 var medelarealen i Örebro län 45,5 hektar.

Bin behövs för god pollinering

Biodlingen i länet har minskat under den senaste tioårsperioden. Den biologiska mångfalden i landskapet är beroende av bin, eftersom bin har stor betydelse för pollineringen av vilda växter och många grödor inom jordbruks- och trädgårdsnäringen. Biodlingen har problem med vissa sjukdomar på bina, samt att intresset för biodling minskat radikalt.

Utvecklingen inom lantbruket

Inom länet ser vi flera olika utvecklingsvägar. Det finns en växande grupp lantbruksföretag som expanderar inom animalieproduktionen, och har från att ha varit familjeföretag idag flera anställda. Från att Örebro län har varit ett utpräglat spannmålsproducerande område, finns det idag en rad nyetableringar inom ägg-, gris- och nötköttsproduktion på slättbygden. Nya verksamheter som ökat i betydelse är entreprenadverksamhet, t.ex. farmartjänst och produktion av råvaror för förnybar energi. I de områden där deltidslantbruken dominerar, är småskalig förädling av jordbruksprodukter en utvecklingsväg som några har valt.

Skogen

I Örebro län har skogens betydelse spelat en stor roll under lång tid. Förr när hyttorna fanns vid nästan alla vattendrag behövdes träkol i stora mängder. Idag bedrivs skogsbruk inom hela länet men mest inom de två naturgeografiska områdena Kilsbergen-Bergslagen och i söder Tylöskog-Tiveden. Även på Närke-slätten, det tredje naturgeografiska området i länet förekommer ett inte oansenligt skogsbruk

Mer än hälften av länets yta täcks av skog. Av den totala landarealen i Örebro län som är 852 000 hektar är 575 000 hektar produktiv skogsmark. Den utgör 2,4 procent av hela Sveriges produktiva skogsmark. Länet skogar ägs till 22 procent av jordbrukare, 25 procent av andra enskilda skogsägare och 53 procent av skogsbolag, staten, kyrkan med flera. Annan mark, som omfattar myrar, berg med mera, utgör en sjättedel av landytan. Det är mindre än för hela riket och mindre än för övriga södra Sverige.

Det finns 8 375 skogsägare som äger 6 934 fastigheter i Örebro län. Av dessa skogsägare är 38 procent kvinnor.

Totalt skapas idag cirka 450 000 arbetstimmar i skogsbruket varav 20 procent omfattar skogsvårdsåtgärder såsom plantering och röjning. Självverksamhetsgraden i småskogsbruket är koncentrerat till plantering och röjning.

I Örebro län har 1 093 nyckelbiotoper identifierats på småskogsbrukets marker. 180 utpekade biotopskyddsområden har bildats och 53 naturvårdsavtal slutits på totalt 1 521 hektar.

Virkesförrådet i skogen uppgår till 94 miljoner m³sk (skogskubikmeter) och utgörs av 33 procent tall, 50 procent gran, 12 procent björk, 3 procent övrigt löv samt 2 procent död ved. Ungefär 11 procent av skogen är äldre än 90 år. Det avverkas årligen cirka 6 700 ha och gallras 12 000 ha vilket motsvarar en årlig bruttoavverkning på 2,8 miljoner m³sk.

Skogsindustrin

Fyra sågverk i Örebro län har en årskapacitet som överstiger 25 000 m³ och tre av dessa har en årsproduktion över 100 000 m³. Bruken är till antalet sju, därav fyra massabruk och tre pappersbruk. Två massabruk har en årskapacitet runt 300 000 ton och ett bruk är i närheten att nå upp till 400 000 ton. Produktionen vid pappersbruken är av motsvarande dimension.

Mer än 1,6 miljoner ton rundvirke och mer än 2,3 miljoner ton skogsindustriprodukter transporteras årligen i regionen med ett medeltransportavstånd på 10 mil. Den totala mängden godstransport per år motsvarar ungefär 65 000 lastbilar. Det är viktigt att vägstandarden är hög så att transportera kan fungera året runt, fortfarande är det problem på många vägar under exempelvis tjällossning.

Näringslivet

När svensk skoindustri blomstrade låg hälften av landets skofabriker i Örebro län. Sveriges första kexfabrik låg i Örebro, men flyttade senare till Kungälv. Bergslagen hade en tydlig koncentration av tyngre gruv- och metallindustri, medan konsumtionsindustrin till stor del var lokaliserad till länets mellersta och sydliga delar.

Numera dominerar i stort sett den kunskapsintensiva produktionen arbetslivet i länet. År 2004 fanns 21,4 procent av länets arbetsställen inom fastighet, försäkring och kreditinstitut (26,3 procent i riket) och 9 procent inom myndigheter, utbildning, hälso- och sjukvård (7,8 procent för riket). Antalet arbetsställen i de areella näringarna (jordbruk, skogsbruk och trädgård) utgör 19,6 procent (19,7 procent i riket) och minskar medan antalet inom tjänstenäringarna ökar. Varje arbetsställe har dock få antal anställda i de areella näringarna.

I Hällefors, Degerfors och Laxå är den arbetsintensiva produktionen betydande. Dessa kommuner har också en stark specialisering inom en och samma bransch. Dessa är järn-, stål- och metallbranschen samt sågverk.

På landsbygden svarar småföretagen för 64 procent av sysselsättningen. De består till stor del av småindustrier samt transport-, service- och handelsföretag och utgör en viktig bas för infrastruktur och näringsliv. En stor del av småföretagen på landsbygden är på något sätt kopplade till de areella näringarna.

Länsarbetsnämnden bedömer att sysselsättningen ska öka med 2100 personer för perioden mars 2006–juni 2007. 1 100 personer ska anställas i den privata sektorn och 1 000 i den offentliga sektorn. Det privata näringslivet påverkas positivt av en fortsatt god konjunktur. Bygghälsa, handel, kommunikation och tjänstesektor tror på sysselsättningsökning. Efter ett par års personalnedskärningar ökade den offentliga sektorn åter antalet anställda 2005. Med hjälp av plusjobb och utbildningsvikarier ökar antalet anställda ytterligare.

Sysselsättningen inom jordbruk, skogsbruk och fiske bedöms vara oförändrad, vilket betyder att man behöver rekrytera ungefär 100 personer (inkl säsongspersonal).

Det råder stor obalans mellan tillgång och efterfrågan på jobb. Många företag har svårt att rekrytera personal med lämplig kompetens och utbildning. Generellt har kvinnor, ungdomar och utomnordiska medborgare svårare att hitta jobb än svenska män i åldern 30–59 år. Den största andelen arbetstillfällen finns och kommer att finnas i centralorten Örebro, men kommuner som under 1990-talet hade en mycket stor arbetslöshet närmar sig nu länsgenomsnittet.

Företagsstöd

Under perioden 2000–2005 beviljades 165 miljoner kronor i företagsstöd av Länsstyrelsen i Örebro län. En viss del har finansierats av EU-medel. Företagsstöd går till investeringar i byggnader, maskiner, inventarier, marknadsföring och produktutveckling samt till köp av externa tjänster, ofta i samband med kvalitetscertifieringar eller dylikt. Kostnader för löpande drift och investeringar som inte innebär någon utveckling/tillväxt i företaget är inte stödgrundande.

Företagsstöden är regionalpolitiska, vilket i praktiken innebär att ju längre bort från Örebro kommun man bor desto större är möjligheterna att få stöd. Stöden syftar till att utjämna förutsättningarna för länets företag, men de får inte snedvrیدا konkurrensen gentemot andra företag som verkar inom samma område/marknadssegment. Det medför att små företag som restauranger, frisersalonger och de flesta butiker inte är berättigade till stöd. Det är däremot lanthandlarna i länet, eftersom stödet till kommersiell service är inbegripet i begreppet företagsstöd. Då gäller att den sökande måste vara den enda butiken på orten och att det måste finnas ett visst avstånd till närmaste alternativa butik.

I samtliga ansökningar om företagsstöd görs en bedömning om vilken utveckling/tillväxt som kan förväntas om företaget beviljas stöd. För lanthandlarna gäller även ett mer konsumentpolitiskt motiv. Där är syftet att trygga varuförsörjningen till landsbygdsbefolkningen.

Under 2000-2006 beviljades 27 miljoner kr i investeringsstöd till lantbruket inom miljö- och landsbygdsprogrammet. Stödet lämnades för fasta investeringar, men kan också lämnas för stöd till utrustning för miljövänlig spridning av stallgödsel

Jord- och skogsbruk viktigt för ekonomi och sysselsättning

De areella näringarna omsatte år 2003 drygt 2 miljarder kronor, varav länets jordbruk omsatte 1,2 miljarder, trädgårdsnäringen 64 miljoner och skogsbruket 811 miljoner kronor (varav 45 procent i familjeskogsbruket). Jordbrukarna har ofta andra inkomster, av arbete utanför gården eller av kompletterande verksamheter i företagen, till exempel gårdsförädling, fiske, stuguthyrning och träförädling. LRF har undersökt medlemmarnas samtliga verksamheter inom företagen 2004. Undersökningen visar att det är mycket vanligt att lantbrukarna bedriver annan verksamhet vid sidan av det egna lantbruket. Ungefär två tredjedelar av medlemsföretagen svarade att de har kompletterande verksamhet. Bruttointäkten av den kompletterande verksamheten hos alla lantbruksföretag i länet uppskattas till 250–300 miljoner kronor.

Varje person som arbetar i jordbruket och skogsbruket sysselsätter ytterligare 3 personer i andra näringsgrenar i länet (mot genomsnittliga 3,1 personer i landet som helhet). Om man

dessutom räknar med att de behöver lokal service i form av detaljhandel, lokaltrafik, barnomsorg, skolor med mera, så får ytterligare 6 700 personer arbete. Jordbruket och skogsbruket ger alltså arbete till sammanlagt 19 000 personer, eller drygt 15 procent av länets sysselsättning.

Branschorganisationen Svensk Mjök har på motsvarande sätt låtit Näringslivets undersökningsinstitut (NUI) göra en beräkning av mjölkböndernas bidrag till sysselsättningen. I Örebro län ger varje mjölkbonde direkt eller indirekt arbete åt 6 personer (sig själv och fem andra). Dessutom behöver dessa personer olika former av lokal service vilket ger arbete åt ytterligare 3 personer.

Enligt SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) var år 2003 4 600 personer i större eller mindre omfattning sysselsatta i jordbruk och skogsbruk. Av dem hade 2 240 personer detta som enda sysselsättning. Ytterligare 460 hade jordbruk eller skogsbruk som huvudsaklig sysselsättning, men var dessutom sysselsatta i någon annan näringsgren. Slutligen var 1 900 personer huvudsakligen sysselsatta i andra näringar, men hade jordbruk eller skogsbruk som bisyssla.

Livsmedelsindustrin

Länets livsmedelsindustri är till största delen koncentrerad till Kumla och Örebro, där chark-, mejeri- och bagerinäring dominerar. Det finns också en viss koncentration till Hällefors och Ljusnarsberg, främst inom bryggerinäring.

De största företagen är Atria Lithells i Sköllersta, Procordia Foods med fabrik i Kumla och i Örebro, Lantmännen Unibake – kornbrödsbagarn – i Örebro, Lantmännen Axa Production (bageri) i Örebro, Hällefors Bryggeri och Kopparbergs Bryggeri. Sammanlagt finns ett 80-tal arbetsställen inom livsmedelsindustri (2004).

I länet finns ett femtiotal företag som bedriver småskalig, hantverksmässig produktion av livsmedel. De minsta drivs på deltid vid sidan om annan verksamhet medan det största har flera heltidsanställda. De flesta har ett jordbruk som bas och de flesta har också en utvecklingspotential.

Turism

De kommersiella övernattningarna i länet har ökat med tio procent på fem år. Trots att övernattningar hos släkt och vänner är mer än fyra gånger så många som antalet hotellnätter genererar hotellgästerna lika stor omsättning, eller närmare 800 kronor per person och hotellnatt.

I förhållande till övriga Sverige har Örebro en relativt hög andel turister som kommer över dagen för att shoppa. Besökarna lägger också en stor andel av sina pengar på logi och restaurangbesök, men det överensstämmer med riksgenomsnittet.

Regionförbundet har i rapporten TEM 2005 beräknat de ekonomiska och sysselsättningsmässiga effekterna av turismen i Örebro län. I rapporten beräknas turismen bidra till ungefär 1 200 årssysselsatta och 1,5 miljarder kronor i omsättning. Örebro län beräknas ha mindre än 2 procent av den svenska turismen.

Bo på lantgård är en form av kommersiell övernattnig på landsbygden. Under 2006 finns 10 aktiva Bo på lantgårdsgårdar i länet. De har sammanlagt troligen haft cirka 4000 gästnätter, vilket innebär att de har haft gäster var fjärde natt.

Viktiga förutsättningar för livskvalitet på landsbygden

Vid samråd som Länsstyrelsen haft under hösten 2006 med företrädare för olika organisationer i länet så har vi diskuterat hur allmänna förutsättningar på landsbygden påverkar möjligheten för att driva företag och bo på landsbygden. Det var främst önskemål inom följande områden:

- Förbättrad infrastruktur, genom underhåll av vägar och skogsbilvägar, utbyggt bredband, säker el och goda telefonförbindelser.
- Allmänna kommunikationer, med fler buss- och tågförbindelser samt skolbussar.
- Skolor och dagis på landsbygden.
- Fler bostäder för unga och gamla på landsbygden.
- Fler människor som bor och verkar på landsbygden! Det är viktigt för landsbygdsföretagen att det på nära håll finns tillgång på hantverkare som elektriker och VVS-montörer, t.ex. när fläktsystemet i ett djurstall plötsligt havererar.

Vi behöver öka intresset hos unga människor att vilja jobba med gröna jobb på landsbygden. Praktikplatser för ungdomar är ett önskemål som framförts. Möjligheter finns också att skapa kontakter med invandrarorganisationer för att hitta personer som är intresserade av att jobba i den gröna sektorn.

Bundenheten på djurgårdar behöver minska genom ökade möjligheter till avbytare eller annan anställd personal. Här behöver det finnas olika möjligheter för anställningar. Det kan vara säsongsanställningar, en gemensam pool som hyr ut arbetskraft, gårdar som går ihop och anställer en person. Bundenheten framförallt i mjölkproduktion, men även i annan djurhållning gör annars att det blir allt mindre lockande för unga människor att ta över lantbruk med djur. Idag har även lantbrukarfamiljer krav på fritidsaktiviteter, resor och engagemang i barnens aktiviteter.

Allmänna kommunikationer med buss och tåg efterfrågas. Det ökar chansen för familjer med tonåringar att bo kvar på landsbygden om ungdomarna kan ta sig till skola och vissa fritidsaktiviteter med allmänna kommunikationer. Om ungdomarna får chans att blanda en del av stadens kultur- och fritidsutbud med landsbygdens fördelar, så ökar chansen att de som vuxna kommer att vilja bo och verka på landsbygden.

Infrastrukturen måste förbättras. Underhåll av vägarna måste öka. Tillgång till säkert elnät och teleföbindelser samt ett utbyggt bredbandsnät är viktigt, både för att företag ska kunna etablera sig och expandera på landsbygden och för en attraktiv boendestandard.

För att stimulera till inflyttning på landsbygden behövs lämpliga bostäder, ofta för barnfamiljer, och med möjlighet till viss djurhållning. Många äldre personer vill flytta från sina villor och gårdar men kan inte göra det eftersom det inte finns lämpligt äldreboende på eller i närheten av den egna bostadsorten. Därmed frigörs inte heller dessa fastigheter för inflyttning till orten.

Analys av hot och möjligheter i Örebro län

Vilka hot och möjligheter finns det för landsbygdsutvecklingen i Örebro län? Under möten som vi haft i länet under hösten 2006, så har vi diskuterat dessa frågor. Här är en sammanfattning av de synpunkter som framkommit.

Styrkor och möjligheter

Örebro län ligger centralt i landet och har inom en tjugomilsradie tillgång till en marknad med en tredjedel av Sveriges befolkning och nästan 40 procent av landets BNP. Länet är litet till ytan men har ett varierat landskap och värdefulla kulturmiljöer. Infrastrukturen är bra med Europavägar, flygplats, järnvägar och väl utbyggt bredbandsnät. Det finns en expansion hos delar av lantbruket med stora satsningar i nya djurstallar och modern teknik. Länet har bra odlingsjordar och kan producera säd av hög kvalitet. Användningen av biobränslen har ökat väsentligt. Skogen bidrar med största delen biobränslen, men produktionen av energi på åkermarken ökar. Det finns flera projekt som utvecklar biobränslen både från skogen och lantbruket. Användningen av biobränslen ökar hos både små och stora energiproducenter. Entreprenörer i länet har gjort fina satsningar som i Grythyttan, lokala bioenergianläggningar och utbyggnaden av fisketurism. Delar av länet som lyckats etablera sig väl som ”varumärken” t.ex. *Grythyttan* och *Nora*. Det finns stora möjligheter att fortsätta utveckla landsbygdsturismen. Landsbygdsföretagen måste få möjlighet att växa så att företagarna i första hand får en rimlig försörjning och helst även har möjlighet att expandera och skapa nya arbetstillfällen, kanske för unga människor.

Hot och svagheter

Genom att service som skolor, dagis, affärer och vårdcentraler minskar på landsbygden så minskar viljan att bosätta sig på landsbygden. När unga familjer varken hittar lämpliga bostäder, arbeten eller service på landsbygden så fungerar inte vardagslivet. När fritidsaktiviteter saknas liksom en väl fungerade kollektivtrafik så lämnar ungdomar landsbygden. Liksom att arbetstillfällena finns i städerna i Mälardalen och alltför lite på landsbygden. Mindre gårdar med deltidslantbrukare, som har sin mesta försörjning med arbete utanför gården, hinner inte utveckla nya verksamheter på sitt lantbruksföretag. Lantbruket i vårt län producerar mycket spannmål, kött och mjölk, men vi saknar större kvarnar, slakterier och andra förädlingsled. Det gör att de stora livsmedelsindustrierna i länet måste köpa sina råvaror från andra delar av landet och vi ser även att deras import av råvaror ökar. Örebro län är som ”varumärke” inte särskilt starkt. Som för många delar i Sverige är lönsamheten hos landsbygdsföretagen i länet ofta låg och det är svårt att hitta nytt riskkapital för små företag.

<p>STYRKOR</p> <ul style="list-style-type: none"> • Många landskapstyper • Centralt i Sverige – ”närläget” • Stor livsmedelsindustri • Fina kulturmiljöer • Starka lantbruksföretag under utveckling • Högt utnyttjade av biobränslen • Bra infrastruktur: järnväg, europavägar, flygplats • Bredbandsutbyggnad • Miljöteknik ett satsningsområde • Ett starkt föreningsliv på landsbygden • Örebro Universitet med Restauranghögskola • Fisketurism i norra länet • Goda exempel på entreprenörer • Bra samarbetsklimat mellan organisationer och myndigheter 	<p>SVAGHETER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Varumärket ”Örebro län” dåligt känt • Låg lönsamhet för lantbruk och landsbygdsföretag • Svårt hitta riskkapital • Svårt etablera nya marknadsföringskanaler • Småskaliga producenter saknar grossister/mellanled • Standarden låg på det finmaskiga vägnätet, skyltning • Kollektivtrafiken på landsbygden • Bostäder på landsbygden för unga och gamla saknas. • Många deltidslantbrukare • För jordbruksråvaror saknas storskaliga förädlings- och försäljningsled, t.ex. kvarnar
<p>MÖJLIGHETER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Förnybar energi • Utveckla samarbetsformer för landsbygdsföretag • Miljö som konkurrensfördel. • Utvecklingsbart lantbruk – slätter och goda jordar • Närhet till stora konsumentmarknader i Mälardalen/Hjälmärområdet • Kan producera spannmål av hög kvalitet • Öka produktionen och förädlingen av skogsråvara • Logistiska lösningar för lokalt producerat och förädling. • Landsbygdsturism (jakt, fiske, fåglar, kulturmiljöer, naturreservat, lokal mat, boende). • Med bättre samordning mellan stöd kan nyttan maximeras och det blir lättare för företagen. • Stödja föreningslivet • Stödja ungdoms aktiviteter 	<p>HOTBILDER</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diversifiering kan ge alltför ”spretig” verksamhet som inte ger konkurrenskraftiga företag. • Lagstiftning och byråkrati (miljö, djurskydd m.m.) • Stor bundenhet för lantbrukare med djur • Handelskedjors alltmer centraliserade inköp. • Förbuskning av kulturmiljöer och landskap • Svårt för ungdomar hitta arbete på landsbygden • Många äldre lantbrukare, svårt klara generationsväxling • Länet stora livsmedelsindustrier köper alltmer råvaror utomlands • Liten askåterföring i skogen kan leda till utarmning • Nedläggning av spannmålsmottagning • Ungdomars möjlighet till fritidsaktiviteter

2. Strategi, fokusområden och prioriteringar för de närmaste åren

Inom de ramar som Landsbygdsprogrammet ger så är den övergripande målsättningen för Genomförandestrategin i Örebro län en hållbar utveckling med ett hållbart naturresurs-utnyttjande. På så sätt ska vi skapa sysselsättning på ett sätt som samtidigt är miljömässigt och socialt hållbart.

2.1 Övergripande strategi för Örebro län

Landsbygdsprogrammet i Örebro län har tre övergripande mål:

- Konkurrenskraftiga företag på landsbygden
- God miljö och ett välhävdad landskap på landsbygden
- En god livskvalitet på landsbygden

Definition av landsbygden

Definitionen av landsbygd i Örebro län utgår från Glesbygdsverkets indelning. Till landsbygd hör glesbygd och tätortsnära landsbygd utanför tätorter med högst 3000 invånare.

För Leaderområden avser vi att orter med upp till 20 000 invånare räknas till landsbygd.

Miljömål, jämställdhet och integration viktiga i Landsbygdsprogrammet

För alla stöd som beviljas inom Landsbygdsprogrammet så gäller att de ska bidra till att nå de regionala miljömålen samt bidra till att öka jämställdhet och integration.

Regionala miljömål för Örebro län

Åtgärder för att bevara och förbättra miljö och landskap samt att landsbygdsföretagen väljer produktionsmetoder som minskar miljöbelastningen är viktigt för nå en hållbar utveckling i Örebro län. I Sverige har vi gemensamt enats om vilka mål vi ska arbeta för inom miljöpolitiken fram till 2020. Det är 16 nationella miljömål. Varje län har sedan gjort regionala anpassningar av miljömålen. I vårt län har ett brett partnerskap enats om de regionala miljömål och åtgärder som ska gälla fram till 2010. I Örebro län har vi valt ut fem områden där olika miljömålsåtgärder är speciellt viktiga:

Trafik – att på olika sätt minska utsläppen av koldioxid, kväveoxider, partiklar och andra föroreningar från trafiken. Även minska buller och utsläpp av ohälsosamma partiklar och lösningsmedel. Miljömålen som berörs är främst *Begränsad klimatpåverkan*, *Frisk luft* och *God bebyggd miljö* samt *indirekt Ingen övergödning* och *Bara naturlig försurning*.

Energi – att öka andelen förnybara bränslen och satsa på energieffektivisering. Miljömålen som berörs är främst *Begränsad klimatpåverkan*, *Frisk luft* och *Ett rikt odlingslandskap*.

Gifrfri miljö – genom medvetna produktval och en säker hantering av kemikalier, både inom företag och hos enskilda. Miljömålen som berörs är främst *Gifrfri miljö, Levande sjöar och vattendrag, Frisk luft* och *Ett rikt odlingslandskap*.

Fysisk planering – verka för en god och hälsosam bebyggd miljö där natur- och kulturvärden tas tillvara. Miljömålen som berörs är främst *God bebyggd miljö* och *Ett rikt odlingslandskap*.

Vatten – komma tillrätta med försurnings- och övergödningssproblem, minska spridningen av miljögifter samt skydda vattenlevande djur och växter samt gynna biologisk mångfald. Miljömålen som berörs är främst *Levande sjöar och vattendrag, Ingen övergödning, Gifrfri miljö* och *Ett rikt växt- och djurliv*.

Åtgärder inom lantbruket och skogsbruket är helt avgörande för hur vi ska klara av att nå miljömålen för:

- *Ett rikt odlingslandskap*
- *Levande skogar*
- *Ingen övergödning*
- *Ett rikt växt- och djurliv*
- *Begränsad klimatpåverkan*
- *Gifrfri miljö*
- *Myllrande våtmarker*
- *Levande sjöar och vattendrag*

God djurvelfärd

Enligt målet för svensk djurpolitik ska djur i människans tjänst garanteras ett gott djurskydd och ett gott hälsotillstånd. Gott djurskydd betyder att djur hålls och sköts i enlighet med djurskyddslagstiftningen. En god djurhälsa innebär friska djur vilket främst bygger på ett gott omhändertagande och förebyggande hälsovård.

Ekologisk produktion

Det nationella målet för ekologisk produktion är att den certifierade ekologiskt odlade arealen ska vara 20 procent av landets jordbruksmark och att den certifierade animalieproduktionen bör öka markant. För konsumtionen av livsmedel i offentlig sektor bör inriktningen vara att 25 procent ska avse ekologiska livsmedel.

Jämställdhet

Ökad jämställdhet mellan kvinnor och män är en viktig utvecklingsfråga för landsbygden och lantbruket. Det övergripande nationella målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män har samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter inom livets alla områden. Insatserna inom Landsbygdsprogrammet skall utgå från kvinnors och mäns levnadsmönster så att service och resurser anpassas efter både kvinnor och mäns villkor och behov. Stöd inom Landsbygdsprogrammet ska ges till åtgärder som anpassas efter både kvinnors och mäns villkor och behov. I uppföljningen av åtgärder och insatser skall återrapportering och statistik så långt det är möjligt göras könsuppdelat.

Integration

Integrationspolitikens övergripande mål är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla kvinnor och män oavsett etnisk, religiös och kulturell bakgrund. Både i jord- och skogsbruk och i det regionala och lokala utvecklingsarbetet kring landsbygdens utvecklingsfrågor är svenskar med utländsk bakgrund kraftigt underrepresenterade. Integrationen behöver därför förbättras.

Under programperioden kommer informationen och kunskapsspridningen att öka till kvinnor och män med utländsk bakgrund. Dessutom behöver dialogen öka med utlandsfödda personer om möjligheterna att bo och verka på landsbygden. Arbetet kan med fördel utföras i samverkan med invandrarorganisationer. I lokala utvecklingsgrupper bör stöd kunna ges för att inkludera även kvinnor och män med utländsk bakgrund.

Konkurrenskraftiga företag på landsbygden

I begreppet konkurrenskraftigt företagande ingår affärsmässighet, lönsamhet och långsiktighet. Konkurrenskraftiga företag kännetecknas av en sund ekonomi så att den löpande verksamheten kan ske på ett strukturerat sätt. God lönsamhet så att företagets utveckling kan finansieras, och goda arbetsförhållanden så att verksamheten kan hitta, behålla och utveckla sin personal.

Inom affärsmässighet är företagarens kompetens ett centralt begrepp. Företagaren måste ha förmåga att bedöma sin verksamhets möjlighet att verka på kort och lång sikt med avseende på till exempel produktion, inköp, försäljning, kvalitet och konkurrens. Att företaget har rätt resurser i förhållande till sin verksamhet är också viktigt, till exempel modern maskinell utrustning, personal och ekonomi.

I Örebro län vill vi stötta nya möjligheter att förädla och utveckla produkter och tjänster för landsbygdsföretagen. Det kan handla om att själv göra en större del av förädlingen, men också att sälja vidare produkter som är av intresse som insatsvaror i olika sammanhang.

Lantbrukets fortsatt viktiga produktion kommer att vara att producera livsmedel, foder och råvaror till bioenergi. Utvecklingsbara företag behöver stöttas så att deras konkurrensförmåga ökar. Det är viktigt i en alltmer avreglerad marknad för jordbruksprodukter.

Förnybar energi är ett exempel på nytt användningsområde för lantbruks- och skogsprodukter som diskuteras brett just nu. Fler grödor för bioenergi kommer att vara intressanta att satsa på. Att på olika sätt på landsbygden producera energi och sälja det vidare är intressanta utvecklingsvägar.

Företag inom lantbruk, skogsbruk och trädgårdsnäringen behöver moderniseras så att arbetet underlättas och arbetssituationen blir hållbar för människorna som jobbar där. Det är viktigt att djurstallar är rationella, ger en bra arbetsmiljö och en god djurmiljö. Att stallgödselhantering både arbetsmässigt är rationell och minimerar risken för miljöstörning. Att spannmålsföretag kan göra investeringar för att minska miljöbelastningar och satsa på teknik som rationaliserar driften och ger konkurrenskraftiga företag.

Att öka unga människors intresse för att arbeta inom de areella näringarna är viktigt. Lantbrukarna upplever också att bundenheten på djurgårdar behöver minska, bl.a. har praktikplatser och bemanningspool lyfts fram som möjligheter. De yttre faktorerna kan inte påverkas enbart av det enskilda företaget, utan kräver en vidare samverkan mellan många olika aktörer, såväl offentliga som privata.

På landsbygden behöver det finnas serviceföretag i form av elektriker, VVS-montörer och andra hantverkare i närheten, som har kompetens att motsvara landsbygdsföretagens behov, t.ex. när fläktsystemet i ett djurstall havererar.

Yttre faktorer som påverkar konkurrenskraften är till exempel god infrastruktur

Samarbete mellan olika företag för att vidareförädla produkter är en gångbar väg. Det kan till exempel vara lokal charktillverkning från djur uppfödda i länet. Gårdsbutiker, kvarn med bageri, förnybar energi är andra exempel där samverkan är möjlig.

De naturgivna resurserna på landsbygden kan användas för att utveckla produkter och företag. Lokalt mathantverk och ett jordbrukslandskap där välskötta byggnader och kulturmiljöer finns, är en god förutsättning för att utveckla turismen på landsbygden. Fågellivet vid våra slättsjöar och andra marker som hålls öppna av betesdjur bidrar till att skapa attraktiva rekreatiomsområden i länet. Samarbete mellan landsbygdsföretagare kan även här vara en framgångsfaktor.

Stöd för maskininvesteringar kommer endast att kunna beviljas i speciella fall.

God miljö och ett välhävdad landskap på landsbygden

Landsbygdens landskap, jordbrukets produktionssätt och lantbrukarnas intresse och kunskap är alla viktiga delar för att nå många av miljömålen. Vissa av de miljöåtgärder som vi i samhället vill att lantbrukaren ska göra på sin gård ger inte några extra inkomster när han eller hon säljer spannmål, kött eller mjölk från gården. Därför är det viktigt med den ekonomiska ersättning som lantbrukaren kan få för att han eller hon gör olika skötselåtgärder inom miljöersättningarna. Det är t.ex. genom att ha betesdjur på naturbetesmarker istället för på åkermarksbeten. Eller att slå växtlighet längs stenmurar för att vi alla ska kunna se dessa kulturlämningar som våra förfäder med stor möda skapat. Eller att minska användning av kemisk bekämpning genom bättre behovsanpassning eller att lägga om till ekologisk odling.

Hittills har anslutningen till miljöersättningarna varit hög i Örebro län. För att motivera lantbrukare att även fortsättningsvis göra olika miljöinsatser så är information och rådgivning viktiga delar för att få en hög anslutning till miljöersättningarna. Även stödnivån inom miljöersättningarna är ett viktigt incitament. Ökade kunskaper om natur- och kulturvärden på den egna gården och förslag på praktiska lösningar till miljöproblem kommer även fortsättningsvis vara viktiga och prioriterade uppgifter inom kompetensutvecklingen. I Örebro län prioriterar vi därför att fortsätta med den verksamheten. Läs mer i kapitel 4.

Den erfarenhet vi fått under de två föregående landsbygdsprogrammen och arbetet med miljöersättningarna har visat att vissa natur- och kulturmiljöer behöver extra ekonomiskt stöd för att bli skötta. Det ger oss i Örebro län en bra möjlighet att kunna ge ett utökat stöd så att vissa arbetskrävande men miljöviktiga insatser ska komma till stånd. Läs mer i kapitel 5.

En ny stödform är de insatser som kan göras för att bevara skogens kollektiva värden. Målet med insatsen är att bevara och utveckla kollektiva nyttigheter med höga naturvärden, kulturmiljövärden och/eller sociala värden. Stödet ska ersätta de merkostnader som uppstår för bevarande eller förstärkning av dessa värden. Med kollektiva värden avses sådana

värden som många kan nyttja utan att de förbrukas. Skogar med kulturlämningar eller motionsspår är exempel på skogar med sådana värden.

En god livskvalitet på landsbygden

Landsbygden som attraktivt boendeanternativ är nära kopplat till möjligheten att starta och driva näringsverksamhet i varierande skala. Utvecklingen av landsbygden torde därför gynnas av ett positivt förhållningssätt till all form av nyföretagande och entreprenörskap, speciellt kvinnors, ungdomars och människor med utländsk bakgrund.

Effektiviseringen av vårt jordbruk har medfört att jordbruksföretagen har utvecklats i två riktningar; specialisering eller diversifiering. Vissa företag fortsätter mot specialisering och mekanisering för att klara konkurrensen med omvärlden. Eftersom marknaden är begränsad måste andra företag diversifiera sig och hitta nya vägar för överlevnad. Här kan förädling av produkter samt nya verksamheter som turism eller hästverksamhet vara gångbara vägar.

Människor på landsbygden tenderar att vara mångsysslare, och många växlar mellan anställning och företagande, samtidigt som man är engagerad i det sociala nätverket. Landsbygdsbefolkningen tar genom sitt lokala engagemang ett större ansvar för att själva lösa vardagen där samhällets resurser i övrigt inte räcker. Parallellt med mångsysslarna finns den raka motsatsen – de lägesoberoende specialisterna. Med den allt större utbredningen av IT och bredband är möjligheterna mycket goda att bedriva specialiserad verksamhet på landsbygden, lika väl som i tätorterna.

Det är en långsiktig trend att fritidssysselsättningarna styr alltmer var man bosätter sig. Det är viktigt att skapa goda villkor för människor i olika åldrar att bo och verka på landsbygden. För att utveckla landsbygden som ett attraktivt boendeanternativ måste det finnas tillgång till kommersiell och offentlig service i form av bra vägnät, kommunikationer, butiker, skolor och dagis på nära håll, kultur, idrott och andra fritidsaktiviteter samt hälso- och sjukvård.

Genom att ta tillvara de idéer och den kraft som finns på landsbygden stärker man den lokala ekonomin och den lokala demokratin. Byarörelsens cirka 140 aktiva grupper är en drivande kraft i länet. Idrottsrörelsen, lokala kooperativ och andra föreningar med lokal förankring tar också ett stort ansvar för landsbygdens utveckling. Denna ideella sektor har potentialen att utveckla lokalsamhället, till exempel genom att ordna boende, upprätthålla servicefunktioner och lägga fast strategier för bygdens utveckling.

De lokala aktörerna kan ha goda möjligheter att driva projekt med bred koppling till kollektivtrafik, skolskjutsar, hemvård, post- och kassaservice, lanthandeln, bokbussen med mera för att stärka servicegraden på landsbygden på ett enhetligt sätt. En gränsdragning mot kommunernas ordinarie ansvarsområden måste dock ske.

Underhållet och driften av länets vägnät är viktiga för landsbygdens överlevnad. Det är Vägverket som är väghållare av de allmänna vägarna men på landsbygden har vi ett stort antal vägar som förvaltas av vägsamfälligheter som har en viktig betydelse för att framkomligheten kan garanteras för landsbygdens befolkning. Åtgärder som stimulerar utbyggnaden av bredband är också viktiga bland infrastruktursatsningarna.

2.2 Fokusområden i Örebro län 2007-2008

Inom Landsbygdsprogrammet i Örebro län prioriteras satsningar till företag och projekt som leder till konkurrenskraftig verksamhet som skapar tillväxt på landsbygden. Det är samtidigt viktigt att verksamheterna leder till att miljömålen nås.

Under 2007 och 2008 vill vi ägna speciell uppmärksamhet på satsningar inom en rad områden som rör förnybar energi, landsbygdsturism, investeringar för rationella landsbygdsföretag m.m.

Förnybar energi. Att utnyttja åkermark, stallgödsel, biprodukter från livsmedelsindustrier, skogsråvara, sol och vind för att producera förnybar energi är viktiga utvecklingsområden. Att hitta energikällor som ersätter fossila bränslen är viktigt för hela samhället och kan både skapa arbetstillfällen och inkomster till landsbygden. Bidrar till miljömålet *Begränsad klimatpåverkan*.

Konkurrenskraftiga företag på landsbygden. Det behövs rationella landsbygdsföretag som investerar i god teknik som främjar konkurrenskraften. Satsningen ska ge en bra arbetsmiljö och gärna bygga på miljöteknik.

Mat, måltid och upplevelser. Att knyta ihop lokal mat med upplevelseturism är ett sätt att erbjuda besökare på landsbygden en ny upplevelse. Det kan öka intresset och kunskapen om både matproduktion och de natur- och kulturvärden som landsbygden bidrar med. Bidrar till miljömålet *Ett rikt odlingslandskap*.

Landsbygdsturism. Landsbygden med skogar, vatten och det öppna landskapet är en fantastisk utgångspunkt för turistaktiviteter. Det kan vara jakt, olika typer av boenden, fina kulturmiljöer, upplevelser och mycket mer. Satsningar där man samarbetar och därmed får ett större utbud för besökarna kan bli särskilt konkurrenskraftiga.

Tjänsteföretag på landsbygden. På landsbygden finns både kunniga människor och tillgångar i redskap och maskiner som kan utnyttjas till att erbjuda tjänster både på landsbygden och i tätorterna.

Rent vatten. Komma tillrätta med försurnings- och övergödningsproblemen, minska spridningen av miljögifter, skydda vattenlevande djur och växter samt gynna biologisk mångfald. Bidrar till miljömålet *Ingen övergödning, Giftfri miljö och Levande sjöar och vattendrag* samt *Ett rikt växt- och djurliv*.

Välhävdade betesmarker. Det är viktigt att naturbetesmarker fortsätter att hävdas. Nöt, får och hästar är alla viktiga som betesdjur. Här finns även möjligheter att till konsumenter marknadsföra kött från nöt och lamm som både har god smak och kommer från djur som bevarar det öppna landskapet. Rationella stallar som ger en bra miljö både för djur och djurskötare är viktigt. Bidrar till miljömålet *Ett rikt odlingslandskap*.

Återskapa våtmarker för fåglar, rekreation och minskad övergödning. Ett sätt att minska övergödningsproblemet är att återskapa områden med våtmarker. För att skapa värdefulla våtmarker krävs att de betas. Då gynnas även fågellivet och den biologiska mångfalden. Här finns möjlighet att förena fågelliv, naturvård och betesdjur med landsbygdsturism. Bidrar till miljömålet *Ingen övergödning, Ett rikt odlingslandskap, Myllrande våtmarker* och *Levande sjöar och vattendrag*.

Skötsel och återskapande av värden i skogen. En hög produktivitet och ett rationellt skogsbruk är viktigt för lönsamheten i skogen men för att bevara och återskapa biologisk mångfald samt bevara kulturspår behövs i en del fall en icke produktiv åtgärd. Bidrar till miljömålet *Levande skogar*.

Ny kunskap och nätverk. Hög kompetens och att ständigt söka nya kunskaper är en viktig ingrediens i ett framgångsrikt företagande. Kompetensutveckling av lantbrukare, skogsbrukare och landsbygdsföretagare är därför en viktig åtgärd för att uppnå målen för landsbygdsprogrammet.

LEADER

Leadermetoden är ett konstruktivt sätt att arbeta med lokal utveckling i syfte att fånga upp och förverkliga lokala nätverks idéer om hur bygden skall utvecklas. Metoden att ge det lokala partnerskapet förtroendet att själva besluta om fördelningen av medel till projekt ger ett starkt underifrånperspektiv och en höjd medvetenhet på den lokala nivån. För att få bilda ett Leaderområde skall man ha ett partnerskap med jämn representation från både offentlig, privat och ideell sektor i en s.k. lokal aktionsgrupp (LAG). Partnerskapet tar sedan fram en lokal utvecklingsstrategi som skall godkännas av Länsstyrelsen. Kravet är att de lokala utvecklingsstrategierna ska stå i överensstämmelse med målsättningarna i Landsbygdsprogrammet och Genomförandestrategin för Örebro län.

Leaderområdena ska formas under 2007 och 2008. Verksamheten ska vara igång senast den 1 januari 2009. Ansvaret för att bilda Leaderområden vilar på lokala initiativ.

Ambitionen i Landsbygdsprogrammet är att hela Örebro län skall omfattas av Leaderområden. Leader kommer att bli en viktig resurs för att genomföra det nya Landsbygdsprogrammet på ett bra och effektivt sätt.

Örebro län har hittills haft liten erfarenhet av att arbeta med LEADER-metoden. Delar av Örebro kommun har ingått i Våg 21, men därutöver finns under perioden 2000-2006 ingen ytterligare del i länet som omfattas av ett LEADER-område.

Länet har dock följt LEADER-framgångarna i andra län, och inför 2007-2008 är intresset stort att bilda LEADER-områden. Arbetet med att forma Leaderområdena i länet pågår.

3. Preliminär fördelning av budgeten för 2007-2008 i Örebro län

Respektive länsstyrelse har av Jordbruksverket tilldelats en indikativ budget per axel för de två första programåren.

Budgeten uppdaterad 2007-08-28

Åtgärds-kod	Förklaring till åtgärds-koder	Belopp EU+ nationella offentliga medel (Mnkr)	Härav bedömning belopp offentliga medel enligt Leadermetoden (Mnkr)
111 (jbr)	Yrkesutbildning, informationsinsatser, bl.a. spridning av vetenskaplig kunskap och innovativa metoder som riktar sig till personer verksamma inom jordbruks-, livsmedels- och skogssektorerna.	6,0	
111 (skog)		1,5 *	
112	Startstöd för unga jordbrukare.	2,0	
114 (jbr)	Anlitande av rådgivningstjänster inom jord- och skogsbruket.		
114 (skog)			
121	Modernisering av jordbruksföretag.	16,4	
123	Högre värde på jord- och skogsbruksprodukter.	2,8	
124	Samarbete om utveckling av nya produkter, nya processer och ny teknik inom jordbruks- och livsmedelssektorn.	1,5	
125	Förbättring och utveckling av infrastruktur som är av betydelse för utveckling och anpassning inom jord- och skogsbruket.	0,4	0,4
Summa axel 1		29,1 + 1,5(*skogen)	
214 (del)	Stöd för miljövänligt jordbruk.	1,5	
216 (jbr)	Stöd för icke-produktiva investeringar- jordbruk.	4,5	
227 (skog)	Stöd för icke-produktiva investeringar- skogsbruk	0,374	
Summa axel 2 (utvald miljö m.m)		6 + 0,374* (*skogen 2007)	4
311	Diversifiering av annan verksamhet än jordbruk.	4	
312	Stöd för etablering och utveckling av mikroföretag.	6	
313	Främjande av turistverksamhet.	4	
321	Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden.	1	
322	Förnyelse och utveckling av byarna.	1	
323	Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden	1	
331	Utbildning och information avseende ekonomiska aktörer inom de områden som täcks av Axel 3.	3	
341	Kompetensutvecklings- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av en lokal utvecklingsstrategi.		2
Summa axel 3		20	16

Finansiering av Leader

Det är väsentligt att de stöd som inriktas mot enskilda näringsidkare samordnas med andra stödsystem, till exempel det regionala bidraget för företagsutveckling. I Örebro län har vi för avsikt att bland annat använda ramprogram för de företagsinriktade satsningarna. Detta tillvägagångssätt har använts med stor framgång sedan 1995 och är ett sätt att effektivt hantera stöd till företag. Modellen har granskats av EU-kommissionen vid ett flertal tillfällen under åren, utan invändningar.

Fördelning av medel till LEADER-områdena kommer i huvudsak att ske utifrån antalet landbygdsboende i respektive område, beräknat på antalet invånare upp till orter med högst 3000 invånare.

4. Kompetensutveckling

En hållbar utveckling med ett hållbart naturresursutnyttjande är generella målsättningar för Landsbygdsprogrammet. Ökad kompetens och ökade kunskaper hos företagarna är en förutsättning för att nå dessa mål.

Kompetensutvecklingen ska omfatta kurser, enskild rådgivning, seminarier, erfarenhetsgrupper, informationsaktiviteter, utvecklingsprojekt m.m inom framförallt följande tre områden:

- Förbättringar av miljö, djurmiljö och landskap
- Företagsutveckling
- Tvärvillkorsutbildning

Förbättringar av miljö och landskap i jordbruket

Det finns en stor variation av landbygdsföretag i Örebro län, från små hobbyverksamheter med någon häst och liten kunskap om lantbruk till stora rationella lantbruksföretag. För att nå miljömålen och målen om djurvälstånd samt utveckling på landsbygden gäller det att anpassa kompetensutvecklingen efter de olika typerna av företag och deras varierande förkunskaper. Mångfalden bland företagarna gör att utbudet av kompetensutvecklingen behöver vara varierat. Det behövs allt från fältvandringar och korta kurser med information om grundläggande miljöfrågor, till längre projekt med inriktning på utveckling av företag över flera år, t.ex. Greppa Näringen. Det behövs både enskild rådgivning och stöd till grupper av företag som tillsammans kan utvecklas. Inte minst inom miljöområdet så gäller det att erbjuda lantbrukare och trädgårdsföretag utbildning eftersom de inte alltid känner till vilken utbildning och information de ska efterfråga. Annars kommer vi ha svårt att nå upp till de regionala miljömålen, då de till stor del bygger på att företagare på landsbygden genomför olika miljötjänster som vi alla i samhället har nytta av.

Det behövs fler betesdjur för att uppnå målen om hävdade betesmarker. Rådgivning till olika typer av lantbruksföretag är viktiga för att vi ska nå miljömålen. Inte minst gäller det i länets skogsbygder där lantbrukarna är få och ofta deltidsbönder, men där det är av stor vikt att de gårdar som finns kvar fortsätter att drivas för att behålla de värden som det öppna landskapet tillför i dessa trakter, både för biologisk mångfald och för turism.

Att ersätta den fossila oljan är viktigt. Jord- och skogsbruket behövs som producenter av bioenergi. Kurser och rådgivning inom detta område är viktigt för att stötta den utvecklingen.

Hur lantbruket bedrivs och bondens kunskaper är avgörande för hur vi ska nå många av miljömålen. Av de regionala miljömålen i Örebro län är det främst följande som berör lantbruket: *Ett rikt odlingslandskap, Giffri miljö, Ingen övergödning, Begränsad klimatpåverkan, Myllrande våtmarker* och *Ett rikt växt- och djurliv*.

Vi behöver satsa ännu mer på kompetensutveckling för att lära och motivera lantbrukare varför och hur miljön påverkas av lantbruksdriften. Vid fältkontroller av miljöersättningarna som hittar länsstyrelsen en hel del fel när det gäller skötsel. Ofta på grund av okunnighet hos brukaren om hur och varför vissa åtgärder ska genomföras, t.ex. varför man ska röja betesmarker på vissa sätt.

Företagsutveckling

Heltidsföretagen behöver delvis andra typer av kompetensutveckling än deltids- och hobbyföretagen. För denna grupp är stöd till företagsutveckling en viktig åtgärd. Grupper av företagare med samma produktionsinriktning kan genom att diskutera och jämföra sin produktion utveckla sitt företagande. Samhällets krav på god djuretik och ett hållbart resurshushållande måste beaktas av dessa företag och även inom detta område behövs utbildningsinsatser.

Företagare som får företagsstöd och projektstöd behöver kompetensutveckling för att stärka sin roll som företagare och förbättra uthålligheten i sin produktion. Samhällets krav på god djuretik och ett hållbart resurshushållande måste också beaktas av dessa företag.

Att utnyttja skogen och åkermarken för produktion av förnybar energi är viktigt. Det finns ett stort intresse för detta. Kurser, seminarier och nätverk är viktiga delar i kompetensutvecklingen för att få fler att satsa på och utveckla förnybar energi.

Lantbruksföretag som satsar på unika produkter och direktförsäljning till konsument behöver ständig kompetensutveckling och stöttning även inom andra områden än själva produktionen, t.ex. produktutveckling, marknadsföring, och livsmedelshygien.

Nätverk för utveckling

Många lantbrukare och skogsägare skulle vilja satsa mer på att förädla sina råvaror. Inom kompetensutvecklingen behöver vi därför satsa resurser på att bilda och driva nätverk av företagare. Ibland är det nätverk mellan företag med likartad produktion som kan utbyta erfarenheter och därigenom utveckla sina företag. Andra gånger är det nätverk mellan olika typer av företag som efterfrågas. Det kan t.ex. vara en möjlighet att öka den lokala förädlingen av jordbrukets råvaror genom samarbete mellan lantbrukare som producerar råvaror och lokala småskaliga livsmedelsföretagare som förädlar och sedan säljer vidare till butiker och restauranger.

Ekologisk produktion

För att nå det nationella målet om den ekologiskt certifierade produktionen behöver lantbrukarna både ny kunskap och möjlighet att enskilt eller tillsammans utveckla sin produktion. För att få lönsamhet i produktionen kan man också behöva utveckla egen förädling och försäljning, som båda kräver nya kunskaper.

God djurhållning viktigt för länet

Syftet med verksamheten inom ökad djurvälstånd är att ge lantbrukarna kunskap om lantbruksdjurens behov enligt målbeskrivningen inom svenskt djurskydd. Lantbrukarna ska också ges möjlighet att få mer kunskap om djurens behov av korrekt utfodring och skötsel.

Kompetensutveckling skog

Målet med kompetensutveckling inom skogen är att förstärka skogsägarna i sin roll som småföretagare och som utförare eller beställare av skogliga åtgärder som leder till ett hållbart skogsbruk. Målet är också att ge de skogliga entreprenörerna de kunskaper som krävs för att leva upp till alla de krav som ställs för ett hållbart skogsbruk.

Målet är också att öka kunskapen om skogens andra värden samt öka förmågan att se möjligheterna för och med mångbruk, ökad mångfald och tillgång på sociala värden. Kompetensutveckling inom skog ska omfatta rådgivningssatsning, information om GROT – uttag (grenar och toppar) och askåterföring samt rådgivning i samband med åtgärderna ädellövsbeskogning och skogens kollektiva värden.

Målgruppen för kompetensutvecklingen är skogsägare, skogsentreprenörer och övriga verksamma i skogsbruket samt de som lever av skogens andra värden.

Rådgivningsorganisationer

I ett litet län som Örebro län är det viktigt att vi fortsätter ha ett gott samarbete mellan olika organisationer som är verksamma inom rådgivning och kursverksamhet. Vi avser att erbjuda landsbygdsföretagarna i vårt län kompetensutveckling genom olika organisationer, både privata och genom länsstyrelsen.

Det kommer även att finnas möjligheter för enskilda företagare att ansöka om medel för kompetensutveckling inom ämnesområden som är värdefulla för utvecklingen av företaget eller en ny produkt.

För att få ett effektivt resursutnyttjande måste det samarbete inom kompetensutveckling som finns mellan länen fortsätta. Det gäller speciellt kompetensutvecklingen inom produktionsområden som trädgård, höns och gris.

För kompetensutveckling inom skogsområdet så har Skogsstyrelsen det övergripande ansvaret. Även andra rådgivningsorganisationer kommer att anlitas för uppdrag inom kompetensutveckling.

Avgifter

Informationsmöten, kortare kurser och miljörådgivning kommer även i fortsättningen att i huvudsak vara kostnadsfria för deltagarna. Längre kurser och fördjupningsutbildningar kan komma att delfinansieras genom deltagaravgifter.

5. Utvald miljö i lantbruket och skogens kollektiva värden

Utvald miljö är en ny åtgärd i Landsbygdsprogrammet som syftar till att öka uppfyllelsen av ett flertal delmål inom miljömålen, främst *Ett rikt odlingslandskap*, *Myllrande våtmarker*, *Ett rikt växt och djurliv* samt *Ingen övergödning* och därmed i förlängningen även *Levande sjöar och vattendrag*.

Under utvald miljö finns två typer av stöd:

- *Miljöinvesteringar* i lantbruket och skogsbruket
- *Regionala miljöersättningar* med femåriga åtaganden, som ska komplettera befintliga miljöersättningarna för betesmarker och natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet. De flesta kan sökas först 2008.

Miljöinvesteringar i jordbruket

Enligt Jordbruksverket förslag så kommer miljöinvesteringar under 2007 endast att kunna sökas för restaurering av slåtterängar och betesmarker samt för anläggning av våtmarker och småvatten.

I Örebro län kommer restaurering av slåtterängar samt anläggning av våtmarker och småvatten att vara prioriterade miljöinvesteringar. När det gäller arealen betesmarker har redan det regionala miljömålet om minst 8500 hektar betesmark i Örebro län uppnåtts. Men när det gäller hävden av betesmarkerna behöver den fortfarande förbättras.

Fler slåtterängar behövs då nuvarande areal ännu är för låg i förhållande till de regionala miljömålen. Målet till år 2010 är att slåtterängarna skall öka från 2001-års nivå om cirka 200 hektar upp till 350 hektar. För att nå upp till miljömålen behövs mer information till lantbrukare om möjligheterna och värdena i att restaurera gamla slåtterängar och återuppta hävden av dessa.

Anläggning och återskapande av våtmarker och småvatten behöver också ökas. Enligt de regionala miljömålen skall det år 2010 ha anlagts eller återställts minst 120 småvatten (enligt definition är ett småvatten mindre än 1 hektar och saknar genomströmning). Till år 2010 är målet också att 500 hektar våtmarker och småvatten ska anläggas i länet. År 2006 finns det 249 hektar anlagda våtmarker och småvatten i jordbrukslandskapet i Örebro län. Information till lantbrukarna om möjligheterna att få ekonomiska medel för att anlägga våtmarker måste därför intensifieras.

Under december 2006 färdigställs en handlingsplan för hur målet med småvatten och våtmarker ska nås, samt vilka prioriteringar som bör användas för att åtgärderna ska ge störst nytta för biologisk mångfald. Även effekten på näringsläckage och kulturmiljöer beaktas.

Ytterligare ett antal miljöinvesteringar kommer att bli möjliga att söka under 2008. Det kan komma att handla om restaurering och återskapande av t.ex. alléer, stenmurar och ekonomibyggnader. Antalet skötta landskapselement ska enligt miljömålen öka med 70 procent till år 2010 jämfört med år 2001. Det betyder att ytterligare en tredjedel fler landskapselement måste skötas 2010 jämfört med 2005. Miljöinvesteringarna är därför ett viktigt verktyg för att nå miljömålet.

Miljöinvesteringar i skogen

Stöd kommer även att ges för nyetablering av ädellövskog. Det är en kostsam investering eftersom stängsling behövs. Ädellövskog är en naturgiven livsmiljö i delar av länets landskap och bör bibehållas och återuppbyggas. Ädellövskogen genererar såväl produktion, ekologiska och sociala värden.

Regionala miljöersättningar

De regionala miljöersättningarnas syfte är att komplettera de befintliga miljöersättningarna för betesmarker och natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet. Under 2007 kommer Länsstyrelsen tillsammans med länets intressenter, utifrån en lista med insatser som godkänts av Jordbruksverket, att välja ett antal Regionala miljöersättningar som kommer att vara möjliga att söka i Örebro län. De regionala miljöersättningarna kommer således att vara möjliga för lantbrukarna att söka först år 2008. Eftersom de åtgärder som kan bli aktuella nyligen reviderats av regeringen så kommer strategin att kompletteras på denna punkt under 2007.

De föreslagna naturinsatserna i åkermark (bioträda, obärgad spannmålsskörd m.fl.) är i första hand efterfrågade i regioner med utpräglad slättbygd, och kommer därför att få en relativt låg prioritet i Örebro län.

6. Samband med andra regionala strategier och program

Regionala utvecklingsprogrammet (RUP)

Det regionala utvecklingsprogrammet (RUP) fungerar som kapp över en rad underprogram, som vart och ett står för en del av Örebro läns utveckling. Det är Regionalt tillväxtprogram, Landsbygdsprogram, Miljömålsprogram, Jämställdhetsprogram, Kulturprogram, Integrationsprogram, Strukturfonderna, Folkhälsoprogram och en Länsöversikt. Visionen i RUP är "Ett gränslöst län där alla kan växa". RUP har tagits fram i ett brett partnerskap och bidrar starkt till hållbar utveckling.

Det löpande arbetet sker i underprogrammen. Landsbygdsprogrammet togs fram under 2005 som ett förstadium till Genomförandestrategin för Landsbygdsprogrammet 2007-2013.

Regionalt tillväxtprogram (RTP)

Det regionala tillväxtprogrammet (RTP) består av tio handlingsprogram. Inom RTP så har några övergripande områden angivits, *den regionala jordmånen*, Livskvalitet, Företagsklimat, Entreprenörskap, Infrastruktur och Kompetensförsörjning. Inom dessa områden finns *fördjupade satsningsområden* som Nya dynamiska miljöer, Avancerad tillverkningsindustri, Logistik, Trafiksäkerhet och transporter, Måltid och upplevelse samt Miljöteknik. Landsbygdsprogrammet rymmer möjligheter till åtgärder, som kan ge viktiga bidrag till den regionala tillväxten.

Regional konkurrenskraft – Östra Mellansverige 2007-2013

Insatser för landsbygdens utveckling genomförs även inom ramen för det regionala strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning. De största synergierna mellan de regionala strukturfondsprogrammen och Landsbygdsprogrammet kommer att finnas i frågor som rör främjande av företagande, tillväxt och innovationer på landsbygden i syfte att stärka konkurrenskraft och sysselsättning. Östra Mellansverige-

programmet avser främst strategiska näringslivssatsningar i större sammanhang. Programmet är också inriktat på städer och deras betydelse som regionala tillväxtmotorer, medan Landsbygdsprogrammet har en tydligare koppling till landsbygds politikens mål och landsbygdens naturresurser och näringar. Det är framför allt inom åtgärder för diversifiering av landsbygdens näringsliv samt en ökad livskvalitet som skärningspunkter mot de regionala strukturfondsprogrammen finns.

Den nya vattenförvaltningen

Inom ramen för arbetet med den nya vattenförvaltningen enligt EU:s ramdirektiv kommer under de närmaste åren att upprättas åtgärdsprogram för att uppnå vattenkvalitetsmålen. Åtgärdsprogrammen, som ska utgöra en del av förvaltningsplanen för vattenmiljöerna, ska fastställas vid utgången av år 2009. De möjligheter som Landsbygdsprogrammet ger när det gäller att minska föroreningsbelastningen på vattenmiljöerna kan förväntas bli viktiga inslag i de kommande åtgärdsprogrammen.

Life+

Förhandlingar pågår om ett nytt finansieringsprogram för miljön inom EU kallat LIFE+ för åren 2007-2013 med en föreslagen totalbudget på ca 20 miljarder kr. Syftet med LIFE+ är att bidra till att genomföra, uppdatera och utveckla miljöpolitik och lagstiftning inom EU. LIFE+ ska särskilt stödja genomförandet av EU:s sjätte miljöhandlingsprogram och de sju tematiska strategierna. Förhandlingarna är försenade och den första utlysningen väntas äga rum hösten 2007

De regionala miljömålen

Länsstyrelsen har i bred samverkan med bland annat kommunerna, Landstinget, Skogsvårdsstyrelsen och berörda organisationer utarbetat regionala miljömål. Samtidigt har också upprättats en åtgärdsplan för att nå målen. Åtgärdsplanen uppdateras årligen och åtgärdsförslagen förankras hos berörda organisationer. Under 2006 har målen reviderats och kompletterats. Många av målen och åtgärderna berör landsbygdsutvecklingen och jordbruket. Landsbygdsprogrammet rymmer många möjligheter till åtgärder, som kan ge viktiga bidrag till att miljömålen nås. Det gäller bland annat miljöersättningar och kompetensutveckling. Dessa möjligheter ska så långt möjligt tas tillvara.

Bevarandestrategi för skogen

Länsstyrelsen har fastställt ett regionalt dokument för områdesskydd i skogsmark. Dokumentet ska även fastställas av Skogsstyrelsen Region Svea. Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen är gemensamt ansvariga för framtagandet, men det är framför allt Länsstyrelsen som engagerat sig i uppgiften. Den regionala strategin grundar sig på ett nationellt dokument som fastställdes under 2005 av Skogsstyrelsen och Naturvårdsverket. Där fastslås hur det nationella målet ska fördelas över länen. Denna fördelning överensstämmer med de siffror som nämns i de regionala miljömålen för Örebro län. För perioden 1999-2010 fastslås att 11 000 hektar skogsmark i länet ska ges formellt skydd i form av naturreservat, biotopskydd eller naturvårdsavtal. Den regionala strategin är ett dokument som anger hur Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen ska tillämpa riktlinjerna i den nationella strategin i ett regionalt perspektiv och prioritera vid val av skogsområden för formellt skydd t o m 2010. Bl.a. anges särskilt värdefulla skogstrakter som en grund för prioritering.

Fiskerifonden

Från 2007 kommer den nya europeiska fiskerifonden att träda i kraft. Fiskerifonden ska bidra till en hållbar europeisk fiskeri- och vattenbruksnäring. Fonden ska ge stöd till fiskerinäringen och främja insatser för att skydda och förbättra miljön. Finansieringen kommer att vara tillgänglig för alla sektorer inom fiskerinäringen: havs-, kust- och insjöfiske, vattenbruk, producentorganisationer, bearbetning och marknadsföring samt regioner där fiske bedrivs. Fiskerifonden ska bl. a. stärka konkurrenskraften och lönsamheten i fiskerinäringen, främja ett miljövänligt fiske och miljövänliga produktionssätt, ge stöd till människor som arbetar inom fiskerinäringen samt främja en hållbar utveckling i fiskeregionerna. I den nya fiskerifonden har stödet till insjöfiske, fisketurism och miljövänligt vattenbruk fått en mer framträdande ställning.

Mål 3 – europeiskt territoriellt samarbete

Samverkan inom Mål 3 under kommande strukturfondsperiod kan ske transnationellt, gränsregionalt eller interregionalt. Generellt sett kommer de territoriella programmen att genomföra projekt där inriktningen är erfarenhetsutbyte, utveckling av olika nätverk samt utarbetande av metoder/modeller samt strategier. Insatsområden är innovationssystem, entreprenörskap och attraktivitet.

Örebro län berörs av fem program. Programmen har var och en på sitt sätt beröringspunkter med landsbygden och dess utveckling, och det torde finnas goda möjligheter till erfarenhetsutbyte mellan Landsbygdsprogrammet och de fem Mål 3-programmen.

Det transnationella Östersjöprogrammet har som ett viktigt mål att utjämna de stora skillnader som finns mellan öst och väst samt mellan stad och landsbygd.

Det gränsregionala Sverige-Norge programmet skall arbeta för att samordna landsbygdsfrågorna mellan de båda länderna med syfte att underlätta landsbygdens företagande, sysselsättning, innovationer samt satsning på lokal service och infrastruktur.

I Central Baltic/Mellersta Östersjöprogrammet (gränsregionalt program) framträder utveckling av mänskliga resurser och en ökad tillgänglighet i hela geografien som en viktig grund för ett tillfredsställande genomförande av programmet.

Ett fokusområde i det gränsregionala programmet Öresund-Kattegatt-Skagerack är att binda samman den aktuella regionen. Det handlar mycket om projekt för vardagsintegration mellan stad och landsbygd inom olika områden.

Interregionala programmet är intressant för landsbygdsprogrammet speciellt vad gäller det nya ”Regions for Economic Change”. Det syftar till att modernisera regional utveckling genom att en region som är ledande inom ett visst område genom erfarenhetsutbyte överför kunskapen till svagare regioner.

7. Samordning, förankringsprocess och partnerskap

Länsstyrelsen i Örebro län har ansvaret för Genomförandestrategin för Landsbygdsprogrammet i Örebro län. Skogsstyrelsen ansvarar för de delar som handlar om stöd och kompetensutveckling i skogsbruket.

Flera möten har anordnats för att förankra och låta olika intressenter få framföra sina åsikter: Den 28 augusti 2006 anordnade Länsstyrelsen ett möte om det nya Landsbygdsprogrammet. Inbjudna var representanter LRF, företagarna, kommunerna, Regionförbund m.fl. för en diskussion kring länets möjligheter för landsbygdsutveckling.

Den 14 oktober bjöd Länsstyrelsen in till ett möte om "Levande landsbygd i Örebro län". Vi vände oss till olika föreningar, organisationer och kommuner med information om det nya Landsbygdsprogrammet och Leader. Ett 50-tal personer deltog.

Den 24 oktober anordnade vi ett möte internt på Länsstyrelsen i Örebro län. Då deltog ett 30-tal handläggare från olika enheter och vi diskuterade framförallt styrkor, svagheter, hot och möjligheter för landsbygdsutvecklingen i Örebro län.

Den 1 november vände vi oss till olika företrädare för mer traditionella lantbruksorganisationer och bjöd in till en informationsdag "Satsa mer på lantbruket och landsbygden i Örebro län!". Det var 35 personer som deltog och delade med sig av sina synpunkter på vad som är viktigt för deras företag och för landsbygdens utveckling i allmänhet.

Dessutom har olika nätverk och intressenter informerats om Landsbygdsprogrammet vid flera tillfällen under hösten 2006.

Fortlöpande kontakter har skett med Skogsstyrelsen. Dessutom har möten hållits med företrädare för länets kommuner och andra organisationer.

Förslaget till Genomförandestrategi har varit på remiss i länet under perioden 14 november till 24 november 2006.

8. Uppföljning och indikatorer

Genomförandestrategin kommer att följas upp och utvärderas inom ramen för uppföljningen av det nationella landsbygdsprogrammet. En viktig bit i uppföljningen och utvärderingen kommer att vara de årliga redovisningarna till Jordbruksverket. Dessa kommer också att utgöra grunden för uppföljningen och utvärderingen på länsnivå. Det bedöms inte nödvändigt att i nuläget utarbeta ytterligare indikatorer än de som beskrivs i det nationella programmet och som kommer att tas fram av Jordbruksverket.

9. Informationsåtgärder

Länsstyrelsen avser att förutom att sprida Jordbruksverkets broschyrer och informationsmaterial också aktivt informera om programmet bland länets landsbygdsbor. Länsstyrelsen planerar att under vårvintern 2007 anordna ett antal informationstillfällen runt om i länet dit vi bjuder in en bred målgrupp med tänkbara intressenter i det kommande landsbygdsprogrammet. Vi kommer även att skriva artiklar i vårt informationsblad till landsbygd, Gröna bladeT, om de nya stöd och kompetensutveckling som finns inom Landsbygdsprogrammets olika delar.

Därutöver tror vi att det kommer att behövas några informationstillfällen som riktar sig till skilda målgrupper eftersom målgruppen nu breddas jämfört med det gamla programmet och alla inte berörs av alla stödformer.

Information kommer också att finnas på Länsstyrelsens webbplats.

En del av de kommande informationsinsatserna kan med fördel samordnas med andra aktörer. Det är viktigt att vi alla ser till helheten och att landsbygdsföretagaren får en så god överblick som möjligt om vilka möjligheter som finns i det nya programmet samt andra närliggande program.

Skogsstyrelsen kommer att informera skogsägare och entreprenörer dels genom sin rikstäckande tidskrift "Skogseko" och dels genom det lokala informationsbladet "Lokaleko". Information kommer även att ges på sk "Skogs dagar" och "Skogskvällar" till skogsägare.

10. Organisation för genomförandet av programmet

Länsstyrelsen kommer att ha huvudansvaret för att administrera, genomföra och följa upp Landsbygdsprogrammet i Örebro län. Samarbetet kommer att stärkas mellan Länsstyrelsens enheter. Ett nära samarbete kommer att vara nödvändigt med andra aktörer som t ex Skogsstyrelsen och det kommande partnerskapet för landsbygdens utveckling. Partnerskapet kommer att startas upp under vintern i samband med att nya landsbygdsprogrammet träder i kraft. När Leader-områden har bildats i länet så kommer dessa att ha ansvar för att informera landsbygdsboenden och landsbygdsföretag om vilka möjligheter till stöd det finns inom Leaderverksamheten

En viktig utgångspunkt är att vi gör det så enkelt som möjligt för den som vill söka projektmedel eller företagsstöd. Målsättningen bör vara att ansökningar om stöd ska ha en väg in till Länsstyrelsen oberoende av vilket program den sökande kan komma att beviljas medel ur. Det är därför viktigt med en nära koppling mellan de olika regionala programmen. Inom Länsstyrelsen kommer vi att inrätta en tvärsektorieell beredningsgrupp som får i uppdrag att regelbundet gå igenom inkomna ansökningar så att ansökningarna snabbt fördelas ut på rätt enhet. Gruppen skall även ha möjlighet att ta ställning till och göra prioriteringar mellan inkomna ansökningar med utgångspunkt i Genomförandestrategin och policydokument för handläggning av Landsbygdsprogrammet. Ett planerat ökat samarbete mellan handläggare på olika enheter inom Länsstyrelsen kommer att göra verksamheten mindre sårbar och mindre personbunden.

De stöd och insatser som riktar sig till den skogliga sektorn hanteras av Skogsstyrelsen men även här kommer samordning och samarbete mellan Länsstyrelsen och Skogsstyrelsen att utvecklas.

Årligt Landsbygdsseminarium

Varje år kommer ett Landsbygdsseminarium att hållas i Örebro län för de organisationer, föreningar och myndigheter som är delaktiga partnerskapet för landsbygdsutveckling. Inför seminariet kommer en årssammanställning att göras som visar vilka projekt, investeringar och kompetensutvecklingsinsatser som gjorts under året. Vid seminariet kommer en konkret dialog att föras om programmet. Resultatet från seminariet bör sedan ligga till grund för programmets inriktning under det kommande året. Länsstyrelsen är ansvarig för seminariet.

Framgångsrikt genomförande

En förutsättning för ett framgångsrikt och kundorienterat genomförande av Landsbygdsprogrammet är att tillräckliga ekonomiska resurser tillförs Länsstyrelsen via anslag kopplade till denna uppgift samt TA-medel. Landsbygdsprogrammets TA-medel uppgår till cirka 70 miljoner kr per år. Dessa bör som en konsekvens av regionaliseringen proportioneras med cirka 70 procent till länsstyrelserna och 30 procent till Jordbruksverket. Länsstyrelsernas andel fördelas sedan enligt nyckeltalsmodellen.

11. Utbildningar för stödmottagare

En viktig erfarenhet som vi har dragit av innevarande programperiod är att stödmottagare har upplevt att det är komplicerat att ansöka, rekvirera och slutrapportera på det sätt som Länsstyrelsen och Jordbruksverket kräver. Administrationen på Länsstyrelsen har också varit mycket arbetskrävande då ofullständigt i fyllda ansökningar kommit in, liksom redovisningar som tagit lång tid för utredning och krävt många kompletteringar från sökanden.

Det finns därför ett uttalat behov av att förenkla förfarandet så långt det är möjligt samt att utbilda stödmottagare i vilka villkor som myndigheten ställer. Länsstyrelsen planerar att regelbundet anordna obligatoriska utbildningstillfällen för alla som beviljas stöd. Om alla gör rätt från början kommer stöd att kunna betalas ut snabbare samt administrationskostnaderna för projektredovisningar på Länsstyrelsen att sjunka.

Länsstyrelsen Örebro län

Postadress
701 86

Besök
Stortorget 22

Fax
019-19 30 10

Internet
www.t.lst.se

E-post
lansstyrelsen@t.lst.se

Tfn växel
019-19 30 00